

KÜLTEPE BELGELERİNE GÖRE ANADOLU ŞEHİR DEVLETLERİNDE AYAKLANMA

Salih ÇEÇEN

Anadolu'nun ilk yazılı belgeleri olarak bilinen Eskiasurca yazılmış vesikalar ışığında, bizler M.Ö 2000-1750 li yıllardaki ülkemiz ve zamanın yakın toprakları hakkında bilgileri elde etmeye başlamıştık. Şehir Devletlerinin yönetimindeki Anadolu topraklarının durumunu ve siyasi yapısını bize yansıtan en iyi belge **Mama Kralı Anum-Hirbi'den Kaniş Kralı Warşuma'ya** yazılmış olan siyasi mektup olup¹, şehir devletlerinin bazen dost ve ittifak halinde olduklarını, bazen ise çatışmalar halinde düşmanlıkların devam ettiğini görmekteyiz. Şimdiye kadar yayınlanmış Kültepe tabletinde, başlı başına siyasi bilgi veren belge yok denecek kadar az olmasına rağmen, bazı belgelerdeki cümlelerden Anadolu'daki bazı şehirlerde huzursuzluk ve ayaklanmalar olduğunu anlamaktayız. Bunlardan birisi KTH 1,1'dir ve şöyle denmektedir: **1-6) "Aşşur-nada'ya İddin-İstar şöyle diyor: Hem Puruṣhattum memleketinde hem de Wahşušana'da ayaklanma olduğundan sizin olduğunuz yere Wahşušana'ya geçmedim"**² Bu bilgiler sayesinde, Orta Anadolu'ya lokalize ettiğimiz ve o dönemin büyük şehir devletlerinden Puruṣhattum ile Wahşušana'da ayaklanma olduğu bilinmektedir. Ama şahıs adları geçmediğinden tarihleme ve kimlerin bu olayda rol oynadığı hakkında sağlıklı bilgi alamamaktayız. Bir güzel örneğimiz ise KTS II 40,27'dir: **27 vd.) Puruṣhattum'da sulh hakimdir. Ulama, Puruṣhattum ile ittifak yaptı**³. Bu belge ile de Konya-Aksaray sınırları içinde olduğunu düşündüğümüz iki sınır komşusu şehir devletinin ittifak yaparak dostluk kurduğunu anlamaktayız. Şimdi sunacağım iki belge, doktora tezime âit olup 1962 yılı kazısında çıkmış ve *Uşur-ša-*

¹ K.Balkan, Mektup, s.6 vd.

² a-na A-šur-na-da qí-bi-ma
um-ma I-di-İstar-ma ki-ma
ma-at Pu-ru-uš-ha-tim
lu Wa-ah-šu-ša-na sa-ha-at-ni
a-ší-a-tí a-na Wa-ah-šu-ša-na
lá e-tí-iq-ma

³ šu-ul-mu-um / i-na Pu-ru-uš-ha-tim / Ú-lá-ma ma-mi-tám iš-tí Pu-ru-uš-ha-tim
ilš-té-qé

Ištar ile onun ailesinin belgelerindedir⁴. Bunlardan ilki Kt n/k 1251 kazı envanter no.lu belgedir. Altın ticareti ile ilgili cümlelerden sonra, 12-17. satırlar arası şu ifadelerle devam etmektedir: *İkup-pia'ya şöyle söyle: Eğer şimdiye kadar Kaniš'te isen, Wašhania'ya geç! Ama, memleket tekrar sakinleşinceye kadar buraya gelme!*⁵ Bu cümlelerden anlaşılacağı üzere Kaniš-Wašhania hattından sonraki bir güzargâhta bulunan bir şehirde ayaklanma vardır ve tüccarları da etkilediğinden dolayı, birbirlerini uyararak için bu satırları ticari belgelerinde kullanmak zorunda kalmışlardır. Bana göre bu ayaklanmanın olduğu şehir Puruštatum olabilir. Yukarıda sunduğum belgelerden her ikisinde de Puruštatum hem ayaklanma olan hem de komşu şehir devleti ile ittifak yapan bir şehir olarak görülmektedir. Belki de ayaklanma sonrası şehir düzeni sağlamış ve Ulama ile ittifak yapmak zorunda kalmıştır. Bunun yanında mektubu yazan Usupišum'un bu şehirde ticari faaliyet yaptığı n/k 1689 no.lu belgenin 20-23. satırları arasındaki ifadelerden anlaşılmaktadır⁶. Bunu pekiştiren diğer bir belge ise I 501, 2-4 tür⁷. Burada da Usupišum'un Puruštatum'da olduğu açıkça bellidir. Benim sunacağım diğer belgem n/k 1464 no.lu olandır. Yine Puruštatum'da oturduğunu söylediğimiz Usupišum'dan, Kaniš'te oturan Ušur-ša-Ištar'a yazılmış bu mektubun 25-29. satırları arasında şu cümleler sarfedilmiştir: *Memleket isyan halindedir. Selamete eriştiği zaman oraya geleceğim. Orada senin gözün çocuğun üzerinde olsun!*⁸ Görülüyor ki ayaklanma olayının adresi yine Puruštatum'u göstermektedir. Usupišum'un belkide bu ayaklanma sonrası öldüğü bir özel not ile anlaşılacaktır. I 501 deki özel bilgede 18. satırda *Usupišum henüz yaşadığında* cümlesi onun

⁴ S. Çeçen, Ankara Müzesindeki Yeni Kültepe Metinlerinden Elde Edilen Orijinal Neticeler, Ankara- 1990.

⁵ a-na I-ku-pi-a
qí-bi-ma šu-ma a-dí-ni
i-Kà-ni-iš wa-áš-ha-tí
a-na Wa-áš-ha-ni-a
et-qá-ma a-dí ma-tum
i-nu-hu lá té-ra-ba-am

⁶ I GÚ 20 ma-na AN.NA ù 60 TÚG.HÌ.A a-na Pu-ru-uš-ha-tim Ú-sú-pi-iš-kà-am ũ-šé-bi₄-il₅

⁷ ša Ú-sú-pi-iš-kum i-na Pu-ru-uš-ha-tim a-na Ú-šur-ší-Ištar ip-qí-du

⁸ ma-tum šà-hi-at / ki-ma
iš-li-mu ú-ší-am
a-ma-kam e-kà / i-na
šé-er sú-uh-ri-im
li-li-ik

öldüğünü göstermektedir⁹. Yukarıda sunduğum tüm belgeler Puruṣhattum'daki isyanı belgelere dökmüştür. Çünkü bu olay, ticaret yapan tüccarları çok etkilemiş ve değişik belgeler ile bunu duyurmak ihtiyacını hissetmişlerdir. AKT 1,78 no.lu belge belkide bu olayların bir sonucu olarak kayda geçirilmiştir. Burada şöyle denmektedir: **12-20) Puruṣhattum, Uṣunala ve Wahṣuṣana kralları bir yemin bağlılığı yapmadan, rabi sikkitim gelmeyecek. Burada Şarla ülkesinde, Şabualılar bize yolu kapadılar ve bizi ele geçirdiler**¹⁰.

Bütün bu ticari belgeler arasından neredeyse cımbızla çıkarılan, isyan ile ilgili bu bilgilere, şimdi neredeyse tamamı isyan ve iç çatışmayı konu alan bir yeni belgeyi transkripsiyon ve tercüme olarak sunmak istiyorum.

Kt 92/k 526

a-na A-ṣur-i-mi-ti qí-bi-ma um-ma
A-ṣur-ba-ni-ma / mi-nu-um / ṣa a-na
[t]up-pè-e / ṣa I-ku-pi-a / ù
I-na-Sú-en₆ / ù tup-pé-e
5 ṣa ṣa-ba-e ṣa na-ru-uq a-bi-ni
ṣa ta-ás-pu-ra-ni / a-na-kam
ru-ba-um / i-sí-kâ-tim / ma-qí-it-ma
i-na qé-ra-ab A-lim^{hi} / sí-hi-tum
10 ṣa-ak-na-at ù a-na qá-qá-da-tí-ni
pá-al-ha-ni / iṣ-tù / GÁN^{dim}
Bi-ra / ù Zu-za / na-ak-ru-ma
a-na GÁN^{dim} / ma-ma-an / ú-sa-am
lá i-li-e a-na kâ-ki-im
qá-tí-ṣu-ma / uṣ-té-ne-sú-ni-a-tí-ma
15 a-sú-ri / i-na me-té-qí-im
tup-pu-ú / mi-ma / i-ni-pi-ṣu-ma
k. KÜ.BABBAR I GÚ a-na um-mi-a-ni-ni
e ni-hi-bi-il₅ / i-nu-mi
A.y. ma-at i-ṣa-li-mu
20 ù ru-ba-um / iṣ-tí-ṣu / i-ra-ku-sù
tup-pu-ú / a-a-e-ma / i-lu-ku
a-dí / ṣí-im / É^{hi-ti} / ṣa taṣ-pu-ra-ni

⁹ i-na bu-lu-uṣ Ú-sú-pi-iṣ-ki-im

¹⁰ a-dí ru-ba-am Pu-ru-uṣ-ha-ti-am ú Ú-ṣu-na-lá-<i>-am ú Wa-ah-ṣu-ṣa-na-i-am ra-bi sí-ki-tim ú-ta-mu-ú ú-lá i-lá-kam a-na-kam i-ma-at Ṣa-ar-lá Ṣa-bu-a-i-ú ha-ra-na-am ú-kâ-i-lu-ni-a-tí-ni-a-tí-ma i-sa-áb-tù-ni-a-tí

- a-dí / 5st-šu / áš-pu-ra-kum / um-ma*
a-na-ku-ma / ší-im / bi-tí / i-li-bi₄
 25 *Ú-zu-a / A-šur-lá-ma-sí / i-sa-ba-at*
É^{bi-tum} a-na 4 mana KÛ.BABBAR
i-na-mi-ir-ma 2 ma-na KÛ.BABBAR
A-šur-lá-ma-sí / il₅-té-qé / 2 ma-na
tup-pu-šu a-na 12 ha-am-ša-tim
 30 *ha-ri-im u₄-me-e / šu-ut-ma*
iš-ta-kà-an / i-qá-tí-šu / lam-ni-iš
ep-ša-ku / zi-iq-ni
ga-am-ra-at / GÊME ù ÌR
a-na ma-e sa-ba-im
 k. 35 *lá i-lá-ak / A-šur-ták-lá-ku*
ha-ra-šu / tup-pá-am / ša a-bi₄-šu
 sk. *ù tup-pá-am / ša LUGAL-Sú-en₆ / iš-tí*
Ku-ru-ru šé-bi-lam a-na-kam / nu-du-a-e
a-dí-šu-nu-tí / i-ta-lu-ku

1-6) Aššur-imitti'ye söyle, Aššur-bani şöyle diyor: İkkupia ve İnna-Su'en'in belgelerine ve bana yazmış olduğun babamızın sermayesi ile ilgili parası ödenmiş belgelere ne oluyor? Buraya **7-11)** kral *sikkatum*dan döndü, (ama) şehrin içinde ayaklanma çıkmıştır. (Bundan dolayı) kafalarımızdan endişe etmekteyiz. Anadolu'dan(=bölgeden) *Bira* ve *Zuza* düşmandırlar. **12-14)** Bölgeye hiçkimse girip-çıkamıyor. Ellerindeki silahla bizleri uzaklaştırdılar. **15-21)** Kesinlikle ilerleme sırasında hiçbir belge düzenlenmesin ve eksperimize 1 *biltum* gümüşü borçlanmayalım! Bölge selamete eriştiği zaman ve kral onun ile anlaşmaya vardığı zaman belgeler herhangi biryere gidecek. **22-25)** Senin bana yazmış olduğun evin bedeline gelince: 5 defa sana yazdım ve şöyle dedim: *Uzua*'daki evin bedelini *Aššur-lamassi* elde edecek. **26-33)** Ev(in bedeli) 4 mina gümüş olarak karşılanmıştır. 2 mina gümüşü *Aššur-lamassi* aldı. 2 mina onun zarflı tabletinde 12 haftalığına onun üzerine geçirildi. Onun yüzünden kötü davrandım. Ben yıpranıyorum(=sakalım harcanıyor). **33-39)** Erkek ve kadın köleler savaş bölgesine gitmesin! *Aššur-taklaku* yoldadır. Onun babasının belgesini ve *Šarrum-Su'en*'in belgesini *Kururu* ile birlikte buraya gönder! Burada onlar için not düştüm (ve) onlar hemen gittiler.